

Rijk de Jong
En weer zat er
een Paul Newman
in de keuken

Rijk de Jong

*En weer zat er
een Paul Newman
in de keuken*

Mijn ziel is een verborgen orkest; ik weet niet welke instrumenten het in mij laat snerpen en dreunen, violen en harpen, pauken en trommels. Ik ken mij slechts als symfonie.

FERNANDO PESSOA, uit *Het boek der rusteloosheid*

Inhoud

Verkeerd afslaan	11
De vloek van mijn moeder	19
Overpeinzingen op een dinsdagmiddag	29
Zeg het in het Russisch	37
Bekentenissen van een stamhouder	53
Geweld is het wapen van de zwakke	65
De kroniek die ik liever niet geschreven had	81
Richard Burton aan het stuur	93
Spiegel en klok	103
Toujours paix	117
Voetreis door de herfst	129
Als de seks maar goed is	139
Zeemansgraf	149
Paul Newman in de keuken	157
100 Procent win-win	169
The Italics Are Mine	179

Verjaardagen vierden zij niet	189
Niets is blijvend	201
Nooit meer vergeten	215
Wij zijn geen circusattractie	227
Mijn tijdelijke woning	239
De ultieme opoffering	249
Ik hield de wacht	263
Candle in the wind	277
Zes maanden later	289
Dank aan	299

VERKEERD AFSLAAN

IK BEN WEER eens terug in Nederland, voor de zoveelste keer en voor heel lang. Het woord ‘voorgoed’ vermijd ik, dat past niet in mijn Peter Pan-wereldbeeld en als de Staat – waarom ik hier een hoofdletter gebruik weet ik niet, eigenlijk zou ik die S eraf moeten hakken, op de aloude maar in onbruik geraakte ont-hoofdingswijze – mijn moeder (en indirect mijzelf) blijft tergen alsof we gevaarlijke recidivisten zijn die elk moment in herhaling kunnen vallen, dan schorten we ons Nederlanderschap op.

Alle kinderen worden groot. Op een na. Dat vliegt weg en gaat avonturen beleven. Wie? Peter Pan. Niks van waar. Er is op z'n minst één ander kind dat nooit groot werd en wegvloog en avonturen beleefde. Dat kind ben ik.

Ik ben aan een nieuwe roman begonnen. In korte, dagboekachtige fragmenten probeer ik iets te reconstrueren waar ik nooit de hand op zal kunnen leggen. Als ik het project doorzet kom ik erop terug. Zo niet, dan is dit het laatste woord over het project, dat ik voorlopig *Een X aantal dagen* noem. Er is geen geschiktere dag om aan een boek te beginnen dan 1 januari. Noem het overlevingsdrang.

Nee, ik heb niets traumatisch meegemaakt met kerst, behalve kerst zelf, wat al traumatisch genoeg is als je het mij vraagt, maar niets in de trant van ‘een geliefd huisdier dat besluit er-tussenuit te glippen op kerstavond, jou achterlatend met een voor eeuwig verkrampd gevoel van (on)zaligheid’.

‘Ik hoop dat er voor jou en je moeder een mooi jaar op de uitkijk ligt,’ mailt Musette uit Parijs.

1 januari

ENE JAAP UIT Mijnsherenland heeft een reusachtige hoeveelheid houtblokken opgehaald. Ik had die blokken te koop gezet op Marktplaats, en Jaap was de eersteieder. We hebben ze één voor één – ze lagen opgeslagen op de graanzolder – naar beneden gegooid; daarna heb ik geholpen – nou ja, ik deed alsof, hij had al betaald dus erg gemotiveerd was ik niet – om ze in het busje te stouwen dat hij speciaal voor het vervoer gehuurd had. Ik ben bang dat het busje meer gekost heeft dan het hout. Op het busje kon hij niet afdingen.

Sinds 1973, het jaar van de oliecrisis, lagen die blokken hun lot af te wachten. Mijn vader, die een ‘stel dat’-mens was, vreesde dat onze kachel op een dag niet meer zou branden.

‘Stel dat’-mensen sluiten nooit iets uit. ‘Stel dat de Arabieren de oliekraan dichtdraaien,’ rechtvaardigde hij zijn hamsterwoede, ‘dan hoeven wij van de winter geen kou te lijden.’

Dat die houtblokken veertig jaar later zouden verpulveren in een open haard in Mijnsherenland, kon hij niet vermoeden. Dat kon niemand vermoeden. Het kacheltje, bedoeld om in actie te komen als mijn vaders ‘stel dat’-scenario uitkwam, staat ook te koop. Ik vond het naast de houtberg, in een plastic zak, afgesloten met vlastouw.

‘Hout naar het bos dragen,’ dacht ik terwijl ik de blokken naar beneden gooide, samen met Jaap uit Mijnsherenland. Een quote van Erasmus, geloof ik.

Ik probeerde de quote van Erasmus in overeenstemming te brengen met onze bezigheden, of met wat mijn vader bedoeld had toen hij, bijna veertig jaar geleden, die houtvoorraad aanlegde. Vergeefse moeite.

3 januari

‘DOODSTRAF VOOR EEN boerderij’ heet de kroniek die ik naar Tzum gestuurd heb, een literaire site waarop ik elke twee weken mijn gemoedstoestand analyseer. Ik heb er lang over getwijfeld of ik het drama dat mijn moeder – en mij – boven het hoofd hangt, in de publiciteit moet brengen.

Het drama dat langzaam onze kant op rolt is een tunnel, en als Den Haag besluit om die tunnel aan te leggen, dan moet mijn moeder haar huis uit.

Het huis van mijn moeder is een herenboerderij uit 1826 en in ‘Doodstraf voor een boerderij’ vertel ik over de geschiedenis van het pand en de manier waarop het in mijn familie kwam.

Ik zal de inhoud niet herhalen, dus laat ik het even hierbij: in 1904 pleegde de toenmalige eigenaar zelfmoord – hij hing zich op aan een hanenbalk in de paardenstal – en vluchtte zijn weduwe het huis uit. De woning kwam op de markt en mijn grootouders, die in de buurt van Den Haag woonden, tekenden het contract.

Ik vind het nog steeds een merkwaardige gedachte dat de zaak die mij nu zo’n beetje dag en nacht bezighoudt begon met een zelfmoord. Als de vorige eigenaar op het laatste moment besloten had om toch nog maar een gokje te wagen in het spel dat wij ‘leven’ noemen, dan zou ik me nu met iets anders kunnen bezighouden. Waarschijnlijker is dat ik niet eens bestaan had.

Zo kan een keuze, een die goed uitvalt of juist niet (het is maar van wiens kant je het bekijkt), gevolgen hebben voor de levens van honderden, duizenden, zelfs miljoenen, en na eeuwen nog voelbaar zijn.

Wat zou er gebeurd zijn – ik heb een zeker talent voor ‘what if’-verhalen, als ik ze niet verzin waaien ze mijn kant wel op – als Marie Antoinette op de dag dat ze in gezelschap van haar

kamenier naar de koets liep die haar naar Brussel* zou brengen, op de Seinekade linksaf geslagen was?

Iedereen kent het ontsnappingsverhaal van de laatste gekroonde hoofden van Frankrijk. Het blijft een spannend verhaal, al hebben onze geschiedenisleraren de clou al weggegeven.

De vluchtpoging mislukte door een vertraging die ontstond toen Marie Antoinette, nadat ze het paleis had verlaten, op de Seinekade rechtsaf sloeg. De symboliek druipt ervan af. De koningin die naar links moet, maar voor rechts kiest.

Niemand weet wat er op de kade gezegd is, en wie de uiteindelijke beslissing nam om rechtsaf te slaan, alvorens hopeeloos te verdwalen – je kunt nu eenmaal niet verwachten dat een achttiende-eeuwse koningin de weg kent in haar eigen hoofdstad.

Over dit ‘verkeerd afslaan’ is volop gespeculeerd. Wist de kamenier dat zijn meesteres ernaast zat, en durfde hij haar niet tegen te spreken? Was Marie Antoinette het slachtoffer van een black-out? We zullen het nooit weten. Feit is dat ze het tot aan de rue du Bac brachten – aan de overkant van de Seine. Pas daar durfden ze iemand de weg te vragen.

Marie Antoinettes niet-begeerde wandeltocht door Parijs had grote gevolgen, voor haar persoonlijk leven, en voor de geschiedenis van Frankrijk en het lot van heel Europa. Het is zelfs de vraag of Napoleon de keizerstroon wel beklommen had als de laatste koningin van Frankrijk zich op die dag niet vergist had.

Mijn lot, en dat van mijn moeder, werd lang voordat wij bestonden bezegeld toen een vermoeide boer zich ophing aan

* Er bestaan verschillende versies van de vlucht, volgens sommige bronnen wilde de koninklijke familie naar Brussel reizen, andere spreken over Wenen, Montmédi, Nederland.

een vlastouw dat hij aan een hanenbalk bond die een jonge eik was in de tijd dat een schilder genaamd Johannes Vermeer zijn melkmeid vroeg voor hem te poseren.

4 januari

IK VERKOOP NIET alleen de zolders van mijn vader leeg, ook voorwerpen die ik op rommelmarkten of in kringloopzaken vind, doe ik van de hand. Laatst verkocht ik een gebonden uitgave van *Tijl Uilenspiegel*, afkomstig uit de plaatselijke kringloopwinkel, aan een sprookjesboekenverzamelaar uit Leeuwarden. Hij betaalde er 35 euro voor.

De porto stak ik ook in mijn zak. De postzegelcollectie van de vier jaar geleden overleden oudste zus van mijn moeder, tante Belia, waarvan je massa's zegels nog gewoon mag gebruiken – en massa's zegels mag je niet maar kun je wel gebruiken – is nog steeds niet uitgeput. Op mijn bankrekening verscheen € 41,75.

Winst: € 41,55.

De kringloopwinkel wordt gerund door een duo dat bestaat uit een dikbilvrouw met een Maxima-kapsel – zo'n kapsel dat altijd ongewassen lijkt, en het in veel gevallen ook is – en een verbeterd zeventiger met een geel gerookte baard. Gegroet wordt er nooit, alleen gekeurd (als je ze een voorwerp voorhoudt) en iets blafferigs uitgestoten waaruit je dan opmaakt wat ze ervoor willen hebben. Voor het *Tijl Uilenspiegel*-boek was dat 20 cent, en voor het zo goed als nieuwe pak van Suit Supply dat ik vanochtend door juffrouw Dikbil liet keuren, 2 euro.

Tussen *Tijl Uilenspiegel* en Suit Supply liggen drie weken. Zijn ze duurder geworden of hebben ze meer verstand van kleding dan van boeken?

Ik heb foto's van het pak gemaakt, met een lichtblauwe lap als achtergrond. Mijn advertentie oogt beter dan vergelijkbare advertenties van soortgelijke pakken. Ik gok op klanten die gevoelig zijn voor artistiek verantwoord beeldmateriaal. Hopelijk zit daar een Suit Supply-fanaat bij met maat 54. Ik vraag er voorlopig 60 euro voor.

Gisteren was *Little Children* op tv. Mijn belangstelling ging uit naar de scène waarin Patrick Wilson, een acteur die zoveel op Paul Newman lijkt dat we nauwelijks van toeval kunnen spreken, Kate Winslet neemt in de bijkeuken. Ik had veel goeds over die scène gehoord, Bombo kent de dialoog uit zijn hoofd (voor zover je daarvan kunt spreken) en Luth beeldt zich in dat hij Kate Winslet is. ‘Dan hoor ik een beetje bij Patrick Wilson.’

Die bijkeukenscène kan zo de top tien in van hoogtepunten uit de Amerikaanse filmgeschiedenis, bovendien – Luth heeft geen woord te veel gezegd – zijn er een paar ogenblikken dat je zo weinig van Kate Winslet te zien krijgt dat je jezelf gemakkelijk het beeld in kunt smokkelen.

Ik nam me voor van Patrick Wilson te dromen. De nieuwe Paul Newman en ik in net zo’n scène, of in een andere, als hij zich maar aan mij verlustigde, zo lang hij wilde en het liefst tot aan de eerste tijlp van de mus die elke ochtend in de lindeboom tegenover het raam van mijn slaapkamer neerstrijkt.

Ik herinner me niet dat ik gedroomd heb. Maar Patrick Wilson is langs geweest, daar twijfel ik geen seconde aan.

6 januari